

Przegląd Religioznawczy 1(299)/2026

The Religious Studies Review

ISSN: 1230-4379

e-ISSN: 2658-1531

www.journal.ptr.edu.pl

REMIGIUSZ T. CIESIELSKI

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Instytut Kulturoznawstwa

e-mail: remitc@amu.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0003-0672-8660>

DOI: 10.34813/ptr1.2026.8

Konsystorz jako forma programowa pontyfikatu Leona XIV wobec kolegialności, priorytetów i zarządzania Kościołem w pierwszej fazie pontyfikatu

The consistory as a programmatic form of Leo XIV's pontificate
in relation to collegiality, priorities, and Church governance
in the first phase of his pontificate

Abstract. The article analyses the extraordinary consistory of 7–8 January 2026 as an early programmatic act of Leo XIV's pontificate. Taking a religious studies perspective, it combines the study of institutional discourse with reflection on the ritualisation of power and the mechanisms of legitimisation within the Catholic Church. The author posits that the inception of a pontificate is primarily revealed through inaugural gestures, consultation processes, and the institution's language of self-definition. Here, the consistory is understood as a ritual-institutional event in which ceremonial, communicative and decision-making orders intertwine. An analysis of papal speeches and the disputes surrounding Cardinal Arthur Roche's document suggests that Leo XIV is legitimising his pontificate by combining a Christological mission with collegiality based on consultation and systematic relations with the College of Cardinals. Consequently, the consistory emerges as a tool for shaping the pontificate, facilitating the management of contemporary Catholicism's pluralism through orderly consultation and selective prioritisation of issues.

Keywords: Leo XIV, consistory, College of Cardinals, legitimization of authority, institutional discourse, contemporary Catholicism

Wprowadzenie

Wrefleksji religioznawczej nad współczesnym katolicyzmem szczególne znaczenie mają momenty przejściowe. To właśnie w nich ujawnia się nie tylko zmiana personalna na szczycie tej instytucji, ale także logika mechanizmów organizujących jej samorozumienie, praktykę komunikacyjną i sposoby legitymizacji władzy. Pierwsza faza pontyfikatu papieża Leona XIV należy do takich właśnie okresów. Skupiają się w niej oczekiwania związane z inauguracją nowego pontyfikatu, konieczność przejścia i uporządkowania procesów zapoczątkowanych przez papieża Franciszka oraz potrzeba sformułowania własnego programu eklezjalnego, duszpasterskiego i instytucjonalnego. Z tego względu pontyfikat Leona XIV nie może być rozumiany wyłącznie jako zmiana stylu papieskiego przywództwa ani sprowadzany do medialnie konstruowanej kategorii „nowości” kolejnego biskupa Rzymu. Wymaga raczej ujęcia łączącego perspektywę religioznawczą, instytucjonalną i dyskursywną.

Takie podejście okazuje się szczególnie użyteczne wtedy, gdy przedmiotem badania stają się wydarzenia graniczne, w których nie są dokonywane jeszcze ostateczne rozstrzygnięcia, ale powstają już ramy przyszłego sposobu kierowania Kościołem. Do takich wydarzeń należy nadzwyczajny konsystorz zwołany przez papieża Leona XIV na 7–8 stycznia 2026 r., oficjalnie zapowiedziany przez Stolicę Apostolską 20 grudnia 2025 r. i przeprowadzony w trzech sesjach roboczych z udziałem kardynałów zgromadzonych w Watykanie (Vatican News, 2025; 2026a). Znaczenie tego wydarzenia nie sprowadza się do formalnego faktu zgromadzenia Kolegium Kardynalskiego, ale stanowi pierwszy moment, w którym nowy papież zaczął przedstawiać własne priorytety oraz preferowany sposób ich wyłaniania. Konsystorz jest tu zatem potraktowany jednocześnie jako instytucja, rytuał, forum konsultacyjne i zdarzenie komunikacyjne.

Warto jednak na początku wskazać ograniczenie materiałowe niniejszego studium. Tekst powstaje w sytuacji, w której nie ma jeszcze dojrzałych opracowań krytycznych poświęconych styczniowemu konsystorzowi ani szerzej – pierwszej fazie pontyfikatu Leona XIV. Z tego względu analiza opiera się przede wszystkim na materiale źródłowym, oficjalnych wypowiedziach papieskich, komunikatach Stolicy Apostolskiej oraz wiarygodnych przekazach dokumentujących przebieg wydarzeń i ich najwcześniejszą recepcję. Nie jest to zatem artykuł przedstawiający stan badań nad zamkniętym zjawiskiem, lecz próba analizy źródłowo uchwytnego momentu formacyjnego, który dopiero z czasem doczeka się pełniejszego opracowania historycznego i teoretycznego. Ograniczenie to nie osłabia sensu badania, lecz wyznacza jego właściwy zakres. Nie chodzi więc o syntezę całego pontyfikatu, ale o możliwie precy-

zynny opis pierwszego wyraźnego aktu programowego w pontyfikacie nowego papieża.

Konsystorz jako instytucja i problem badawczy

W sensie historycznym i kanonicznym konsystorz należy do klasycznych instytucji ustrojowych Kościoła rzymskokatolickiego. Zgodnie z prawem kanonicznym kardynałowie wspomagają papieża zarówno kolegialnie, gdy są zwoływani na konsystorz, jak i indywidualnie, przez różne pełnione funkcje, natomiast konsystorz nadzwyczajny przewidziany jest dla spraw szczególnej wagi, wymagających udziału całego Kolegium Kardynalskiego (Kodeks Prawa Kanonicznego, kan. 349–353).

Z religioznawczego punktu widzenia istotna jest jednak nie tylko normatywna definicja tej instytucji, ale także jej funkcja symboliczna. Konsystorz jest bowiem formą, w której porządek władzy religijnej zostaje przedstawiony publicznie jako uporządkowana relacja między centrum a reprezentacją Kościołów lokalnych. Łączy w sobie ceremonialność, komunikację i decyzję. Nie jest więc wyłącznie neutralnym „miejscem” dla wypowiedzi poszczególnych hierarchów, lecz formą społecznego komunikowania, która sama wytwarza znaczenie.

Zasadnicze pytanie badawcze niniejszego tekstu brzmi więc następująco: czy nadzwyczajny konsystorz z początku 2026 r. można interpretować jako pierwszy wyraźny akt programowy pontyfikatu Leona XIV, ujawniający próbę połączenia priorytetów synodalno-misyjnych z bardziej konsultacyjnym i systematycznym modelem relacji papieża Leona XIV z Kolegium Kardynalskim? Hipoteza ta nie przesądza jeszcze o trwałości obserwowanego kierunku. Zakłada jednak, że już na tym etapie można uchwycić istotne zmiany w języku legitymizacji władzy papieskiej, organizacji debaty kościelnej oraz sposobie realizowania relacji między prymatem papieża a kolegialnością biskupów.

Perspektywa metodologiczna

Proponowana analiza opiera się na połączeniu perspektywy religioznawczej z badaniem dyskursu instytucjonalnego. Oznacza to świadome odejście od oceny *stricte* teologicznej poszczególnych rozstrzygnięć na rzecz badania tego, w jaki sposób formułowane są priorytety, jaką funkcję pełnią wypowiedzi papieskie i komunikaty towarzyszące obradom oraz jakie modele władzy, reprezentacji wspólnot lokalnych i wspólnoty Kościoła zostają w nich *implicite*

założone. Takie ujęcie jest szczególnie przydatne do analizy początku każdego pontyfikatu, gdy liczba trwałych rozstrzygnięć normatywnych pozostaje ograniczona, a wyjątkowo czytelne stają się gesty inauguracyjne, porządkujące i sygnalizujące przyszły kierunek działania.

Przyjęcie tej perspektywy wymaga zarazem metodologicznej powściągliwości. W przypadku pontyfikatu znajdującego się w fazie formacyjnej materiał empiryczny bywa bogaty komunikacyjnie, ale wciąż jest ubogi z punktu widzenia dojrzałej recepcji naukowej badanego zjawiska. Szybko pojawiają się komentarze dziennikarskie oraz opinie z kręgu watykanistów, znacznie wolniej natomiast kształtuje się aparatura pojęciowa zdolna opisać te same procesy jako zjawiska religijne, instytucjonalne i symboliczne. Z tego względu niniejszy tekst świadomie opiera się niemal wyłącznie na materiale źródłowym. Nie wynika to z zaniedbania literatury przedmiotu, lecz z faktu, że obecnie w odniesieniu do analizowanego wydarzenia literatura ta dopiero się kształtuje i nie przybrała jeszcze postaci dojrzałych opracowań krytycznych. Bardziej adekwatne okazuje się zatem podejście rekonstrukcyjne niż dedukcyjne – nie chodzi bowiem o opis przyszłości pontyfikatu papieża Leona XIV na podstawie jednego zdarzenia, lecz o identyfikację wzorców komunikacyjnych, procedur konsultacyjnych i sposobów hierarchizacji tematów podejmowanych u jego początków.

Materiał badawczy obejmuje oficjalne wypowiedzi Leona XIV z 7 i 8 stycznia 2026 r., komunikaty Stolicy Apostolskiej oraz wiarygodne przekazy informacyjne opisujące przebieg i ramę organizacyjną konsystorza (Leon XIV, 2026a; 2026b; 2026c; Vatican News, 2025; 2026a; 2026b; 2026c). Ponieważ dokument kard. Arthura Roche'a nie został opublikowany przez Stolicę Apostolską jako osobny dokument urzędowy, jego analiza opiera się na zgodnych świadectwach o jego dystrybucji oraz na wtórnym obiegu tekstu i polemik, które wywołał (Allen, 2026; Cupich, 2026; McLellan, 2026; Reid, 2026a). Taki status źródłowy musi zostać zachowany w całym wywodzie i być stale przypomniany tam, gdzie materiał recepcyjny zaczyna oddziaływać na interpretację samego wydarzenia.

Zapowiedź konsystorza jako akt performatywny

Już sama informacja o zwołaniu przez papieża Leona XIV nadzwyczajnego konsystorza na 7–8 stycznia 2026 r. miała znaczenie wykraczające poza wymiar organizacyjny. Najpierw wiadomość ta pojawiła się w obiegu półoficjalnym, a reakcja Biura Prasowego Stolicy Apostolskiej była początkowo powściągliwa. Dopiero późniejsze oficjalne potwierdzenie nadało jej status istotnego aktu

dla pontyfikatu Leona XIV. Ta sekwencja – od obiegu nieautoryzowanego do komunikatu oficjalnego – odsłania charakterystyczne dla Watykanu napięcie między wewnętrznym obiegiem informacji a publicznym momentem instytucjonalnej autoryzacji wydarzenia (Vatican News, 2025).

Na poziomie analitycznym szczególnie ważne jest to, że zanim ujawniono tematykę obrad, zakomunikowano wolę uruchomienia forum konsultacyjnego. Oznacza to, że pierwotnym przedmiotem komunikacji był nie tyle plan obrad, ile forma jego ustalania. Konsystorz został więc przedstawiony jako przestrzeń modlitwy, rady i wsparcia dla papieża, a także jako istotne dla samego papieża Leona XIV miejsce wspólnego rozeznania (Vatican News, 2025). Z religioznawczego punktu widzenia jest to gest o charakterze performatywnym. Nie tylko zapowiada on wydarzenie, ale także współtworzy warunki jego legitymizacji. Nowy papież ujawnia w ten sposób, że nie zamierza opierać swojej podmiotowości tylko na jednostronnym akcie władzy centralnej, lecz także na uporządkowanej konsultacji. Sama zapowiedź konsystorza powinna więc być odczytana jako jeden z pierwszych aktów programowych pontyfikatu Leona XIV.

Przemówienie otwierające – chrystologiczna recentracja i semantyka misyjności

Przemówienie inauguracyjne pierwszy dzień konsystorza odsłania szczególnie ważny wymiar rodzącego się pontyfikatu, ponieważ nie ogranicza się do technicznego otwarcia obrad. Leon XIV nie rozpoczyna konsystorza od problemów administracyjnych ani od wyliczenia zagadnień do rozstrzygnięcia, lecz od liturgicznego kontekstu uroczystości Objawienia Pańskiego, prorocstwa Izajasza i pierwszego akapitu *Lumen gentium*. Refleksja nad Kościołem zostaje więc od początku osadzona nie w porządku doraźnego zarządzania, lecz w porządku chrystologicznym i soborowym (Leon XIV, 2026a).

Ma to zasadnicze znaczenie. W analizowanym dyskursie Kościół nie zostaje przedstawiony bowiem jako autonomiczny podmiot organizujący własną sprawność, lecz jako rzeczywistość wypływająca z rozumienia Jezusa Chrystusa jako „Światłości narodów”. Oznacza to chrystologiczną recentrację eklezjologii – sens Kościoła polega nie na działaniu opartym na podstawowym sensie trwania historycznego Kościoła, lecz na misji uczestnictwa w Świecie, które nie tylko musi przepelniać Kościół, ale ma być także przekazywane światu.

Na tym tle szczególnego znaczenia nabiera kategoria „przyciągania”, przejęta od poprzedników papieża Leona XIV, Benedykta XVI i Franciszka. Gdy papież stwierdza, że „to nie Kościół przyciąga, lecz Chrystus”, dokonuje istotnego

przesunięcia semantycznego. Kościół nie zostaje przedstawiony jako samowystarczalne centrum mobilizacji religijnej, lecz jako środek działania Bożej miłości. Konsekwencje tego ujęcia są zarazem duchowe i instytucjonalne. Skoro siła misyjna nie jest własnością struktury jako takiej, lecz wywodzi się z relacji do Chrystusa, to warunkiem wiarygodności Kościoła staje się jakość relacji, które zachodzą w Kościele. Z tego wynika opozycja: „jedność przyciąga, podział rozprasza”. W tym miejscu kolegalność przestaje być jedynie elementem ustrojowym, a zostaje powiązana z misyjną skutecznością świadectwa (Leon XIV, 2026a).

Równie ważny jest performatywny charakter tego wystąpienia. Leon XIV nie tylko mówi o słuchaniu, dialogu i współodpowiedzialności, ale ustanawia je także jako normę samego przebiegu konsystorza. Szczególnie znamieną jest deklaracja „jestem tutaj, aby słuchać”, zestawiona z odwołaniem do doświadczenia dwóch sesji Synodu Biskupów. Konsystorz zostaje dzięki temu przesunięty z pozycji wydarzenia głównie ceremonialnego ku pozycji uporządkowanej konsultacji (Leon XIV, 2026a).

Ustalanie hierarchii tematów oraz kształtowanie programu konsystorza

Nie mniej znaczący od samego przemówienia inauguracyjnego okazał się sposób, w jaki po pierwszym dniu obrad zawężono pole refleksji konsystorza do dwóch tematów: synodu i synodalności oraz ewangelizacji i misji w świetle *Evangelii gaudium*. Z informacji przekazanych po pierwszej sesji obrad wynika, że właśnie te dwa zagadnienia zostały wybrane przez kardynałów zdecydowaną większością głosów jako przedmiot dalszej, pogłębionej debaty (Vatican News, 2026b).

Decyzja ta ma znaczenie wykraczające poza techniczną organizację pracy. Ujawnia bowiem logikę hierarchizacji problemów, jaka zaczęła kształtować się w pierwszej fazie pontyfikatu Leona XIV. Cztery obszary wskazane przez papieża – *Evangelii gaudium*, *Praedicate Evangelium*, synod i synodalność oraz liturgia – tworzyły mapę podstawowych napięć współczesnego katolicyzmu: między misją i samoorganizacją instytucji, między centrum rzymskim a Kościołami lokalnymi, między współodpowiedzialnością a strukturą władzy oraz między źródłem życia kościelnego a publicznym obrazem tego źródła w aktualnym obrazie społecznym Kościoła (Leon XIV, 2026a).

W tym ujęciu szczególnie ważne jest to, że plan pontyfikatu nie został po prostu ogłoszony, lecz wyłonił się w wyniku selekcji dokonanej w ramach konsultacji z kardynałami przybyłymi na konsystorz. Nie oznacza to jednak

rezygnacji papieża z funkcji wyznaczania kierunku, ale raczej to, że kierunek ten ma być legitymizowany przez zgodnie wyrażone rozeznanie zgromadzenia. Priorytety pontyfikatu zostają więc przedstawione nie jako arbitralny produkt prymatu papieskiego, lecz jako rezultat słuchania, syntezy i porządkowania głosów reprezentujących cały Kościół.

Równocześnie układ wybranych zagadnień nie jest neutralny. To, że na pierwszy plan wysunięto synodalność i misję, oznacza, iż nowy pontyfikat definiuje się przede wszystkim przez pytanie o formę wspólnego podążania Kościoła i jego skierowanie ku światu, a nie przez bezpośrednie skupienie się na liturgii czy techniczno-kurialnym wymiarze reformy. Przy czym należy podkreślić, że pozostałe tematy nie zostały odrzucone, lecz czasowo odsunięte. Fakt ten ma znaczenie interpretacyjne, gdyż papież zdaje się najpierw ustanawiać szeroką, integrującą ramę dla dalszych debat, a dopiero potem zamierza rozwiązywać bardziej szczegółowe kwestie.

Słowo na zakończenie pierwszego dnia – kolegialność jako doświadczenie i świadectwo

Krótką wypowiedź Leona XIV na zakończenie pierwszego dnia obrad ma szczególną wagę właśnie dlatego, że nie jest dokumentem programowym w ścisłym sensie, lecz spontanicznym komentarzem odślanającym podstawowe intuicje nowego pontyfikatu. Papież nie koncentruje się w niej na rezultacie proceduralnym jako takim, ale na samym fakcie zgromadzenia i bycia razem. Powtarzając przekonanie, iż „droga była równie ważna jak zakończenie pracy przy stole”, przesuwa środek ciężkości z formułowania konkluzji na doświadczenie kolegialnej obecności (Leon XIV, 2026b).

W ten sposób konsystorz zostaje przedstawiony jako swoisty rytuał instytucjonalny, w którym Kościół ukazuje siebie jako wspólnotę zdolną do słuchania Ducha Świętego przez realne spotkanie swoich reprezentantów. Szczególnie ważne jest stwierdzenie, że owo doświadczenie nie jest „dla nas”, lecz stanowi świadectwo „dla Kościoła i świata”. Oznacza to, że kolegialność zostaje ujęta nie tylko jako procedura ustrojowa Kościoła, ale przede wszystkim jako forma publicznej legitymizacji władzy religijnej, która chce ukazać się jako władza rozeznająca, konsultująca i gotowa do wspólnego poszukiwania rozwiązań (Leon XIV, 2026b).

Równie charakterystyczne jest to, że Leon XIV interpretuje aktualną sytuację Kościoła przez pryzmat pytania o „życie”, o zdolność instytucji do tworzenia nowości i do porzucenia logiki samopowtarzania. Zasadnicza oś refleksji nie przebiega tu między stabilnością a zmianą w sensie administracyjnym, lecz

między zamknięciem a żywotnością, między kontrolą a otwarciem na nowość wypływającą z wsłuchania się w Ducha Świętego. Z punktu widzenia religioznawczego oznacza to przedstawienie reformy kościelnej nie jako technicznej korekty struktur, lecz jako przekształcenia symbolicznego habitusu instytucji.

Dokument kard. Arthura Roche'a i „incydent liturgiczny”

Osobnego omówienia wymaga dokument roboczy przygotowany przez kard. Arthura Roche'a, prefekta Dykasterii ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, który został rozdany członkom Kolegium Kardynalskiego podczas styczniowego konsystorza. Choć temat liturgii nie został ostatecznie wybrany do pogłębionej debaty plenarnej, samo przekazanie tego tekstu kardynałom jest istotnym faktem dla analizy instytucjonalnej. Pozwala uchwycić jeden z najbardziej konfliktogennych obszarów współczesnego katolicyzmu, a zarazem pokazuje, jakie ramy interpretacyjne proponowała Kuria Rzymska dla ewentualnej przyszłej dyskusji nad problemami liturgicznymi obecnymi we współczesnym Kościele. Dystrybucję dokumentu kard. Roche'a potwierdzają relacje watykanistów i publiczne omówienie tej sytuacji przez kard. Blase'a Cupicha, który zaznaczył, że wszyscy kardynałowie otrzymali materiały robocze do czterech tematów, w tym dokument Roche'a poświęcony liturgii (Allen, 2026; Cupich, 2026; McLellan, 2026).

Z dostępnych przekazów wynika, że tekst Roche'a stanowił zdecydowaną obronę linii wyznaczonej przez papieża Franciszka w *motu proprio* z 2021 r. *Traditionis custodes*, a więc uznawał reformę liturgiczną po Soborze Watykańskim II za obowiązujący punkt odniesienia dla jedności rytu rzymskiego i przedstawiał szersze dopuszczenie dawnego mszału nie jako trwały model pluralizmu liturgicznego, lecz jako ograniczoną koncesję, która nie powinna prowadzić do promocji wcześniejszej formy jako normatywnej, przedstawionej w nauczaniu papieża Benedykta XVI (Cupich, 2026; McLellan, 2026). Dokument ten nie był więc jedynie głosem w sporze o mszę trydencką, lecz próbą instytucjonalnego domknięcia interpretacji reformy soborowej przez utożsamienie jedności kościelnej z prymatem posoborowej formy liturgii.

Z punktu widzenia religioznawczego szczególnie ważne jest jednak to, że tekst ten – choć rozdany kardynałom – nie stał się osią rzeczywistej debaty konsystorialnej. Oznacza to, że jedno z najbardziej konfliktowych pól współczesnego katolicyzmu zostało zarazem symbolicznie uobecnione i proceduralnie odsunięte. Ukazuje to pewien mechanizm rządzenia – centrum instytucjonalne nie usuwa tematu liturgii z pola widzenia, lecz nie przyznaje mu na tym etapie

pierwszoplanowego statusu, prawdopodobnie dlatego, że jego natychmiastowe podjęcie groziłoby przesunięciem całego konsystorza z logiki inauguracji pontyfikatu ku logice sporu wewnątrzkościelnego. Tym samym dokument Roche'a staje się świadectwem tego, jak w pierwszej fazie pontyfikatu Leona XIV zarządzano napięciem między potrzebą zachowania ciągłości z restrykcyjną polityką liturgiczną poprzedniego pontyfikatu a potrzebą zbudowania szerszej, mniej konfliktowej ramy dla nowej narracji na temat liturgii (Allen, 2026; Associated Press, 2026; McLellan, 2026).

Sam „incydent” związany z dokumentem Roche'a należy interpretować nie jako marginalny epizod towarzyszący konsystorzowi, lecz jako symptom głębszego napięcia strukturalnego. W porządku oficjalnym konsystorz został przedstawiony jako forum rozeznania, słuchania i wspólnego poszukiwania priorytetów. W porządku roboczym uczestnikom przekazano jednak również materiały dotyczące tematów, które ostatecznie nie weszły do głównej debaty, ale ujawniały preferencje określonych ośrodków odpowiedzialnych za politykę Kurii Rzymskiej. Z kolei w porządku recepcji medialnej właśnie ten nieprzemyślany dokument liturgiczny stał się jednym z najbardziej konfliktowych śladów całego analizowanego wydarzenia. W perspektywie religioznawczej mamy tu do czynienia z rozszczepieniem między porządkiem oficjalnym, roboczym i recepcyjnym. Pokazuje ono granice rodzącej się kolegalności – nawet jeśli nowy pontyfikat usiłuje budować model szerszej konsultacji, nie znosi to obecności silnie uformowanych agend kurialnych, które nadal starają się organizować własne kierunki polityki kościelnej.

Analiza Dom Alcuina Reida jako kontradyskurs

Szczególnie ważnym elementem recepcji dokumentu Roche'a stała się obszerna analiza krytyczna przygotowana przez Dom Alcuina Reida OSB. W perspektywie religioznawczej tekst ten jest istotny nie dlatego, że rozstrzyga spór liturgiczny, lecz dlatego, że ujawnia wyraźnie uformowany kontradyskurs wobec oficjalnej linii kurialnej. Reid nie ogranicza się do zakwestionowania kilku szczegółowych tez dokumentu rozdawanego kardynałom, ale podważa jego podstawową logikę argumentacyjną. Główny zarzut dotyczy utożsamienia historii liturgii z historią jej nieustannych reform. Według Reida takie ujęcie zaciera rozróżnienie między organicznym rozwojem liturgii a pozytywistycznie rozumianą reformą, czyli interwencją władzy, która nie tyle sankcjonuje wyrosłe z tradycji praktyki liturgiczne, ile porządkuje obrzędy według zewnętrznie przyjętych kryteriów (Montagna, 2026; Reid, 2026a).

Z perspektywy analizy dyskursu instytucjonalnego zarzut ten jest szczególnie ważny, ponieważ dotyczy samego jądra narracji legitymizacyjnej. Jeśli nie da się bez napięć utożsamić reformy z organicznym rozwojem liturgii, to znaczy, że oficjalna argumentacja kurialna opiera się na pojęciowym skrótce, który ma maskować stopień historycznej nieciągłości wprowadzonych przez Watykan zmian. Reid rozwija tę krytykę dalej, wskazując na – w jego ocenie – selektywny sposób rozumienia zarówno historii liturgii, jak i historii Kościoła. Szczególnie mocno polemizuje z odwołaniem do Soboru Trydenckiego i bulli *Quo primum*, sugerując, że dokument Roche'a przedstawia dzieje unifikacji liturgicznej w sposób uproszczony i zbyt linearny (Reid, 2026a).

Jeszcze ważniejszy jest brak odniesienia – podkreślany przez Reida – do *Summorum Pontificum* Benedykta XVI i listu towarzyszącego temu *motu proprio*. W jego ujęciu dokument Roche'a pomija ważny etap oficjalnej recepcji starszej formy liturgii jako elementu mającego służyć „wewnętrznemu pojednaniu Kościoła z własną przeszłością”. Z religioznawczego punktu widzenia ukazuje to konflikt o obowiązek pamięci instytucjonalnej, dotyczący tego, który odcinek najnowszej historii Kościoła ma zostać uznany za prawomocny punkt odniesienia dla rozumienia jedności liturgicznej – czy wyłącznie linia prowadząca do *Traditionis custodes*, czy również hermeneutyka ciągłości proponowana przez Benedykta XVI (Montagna, 2026; Reid, 2026a).

Kolejny ważny wymiar krytyki Reida dotyczy kategorii *participatio actuosa*. Jego zdaniem dokument Roche'a utożsamia intencję Soboru Watykańskiego II z potrzebą dalszej reformy obrzędów, podczas gdy samo Sacrosanctum Concilium wiąże aktywne uczestnictwo głównie z pogłębioną formacją liturgiczną i rozumieniem obrzędów, a nie z nieustanną ich przebudową. W tym punkcie krytyka Reida ma charakter nie tylko historyczny, ale także socjologiczny i praktyczny – odnowa liturgiczna nie może być skutecznie realizowana wyłącznie przez instrukcje i działania organizacyjne, jeśli nie towarzyszy jej realna odbudowa jakości celebracji i formacja w duchu *ars celebrandi* (Reid, 2026a).

Szczególnie istotne dla analizy sporu liturgicznego jest to, że Reid konsekwentnie odrzuca przedstawianie przywiązania do *usus antiquior* jako zjawiska czysto estetycznego czy sentymentalnego. W jego analizie starsza forma rytu zostaje ukazana jako przestrzeń realnej i owocnej *participatio actuosa*, czego dowodem mają być zaangażowanie młodych ludzi i rodzin, żywotność wspólnot oraz oddziaływanie na powołania. Niezależnie od normatywnej oceny właśnie ten punkt czyni jego tekst ważnym materiałem badawczym i pokazuje, że po obu stronach konfliktu liturgia funkcjonuje jako znak tożsamości, narzędzie pamięci zbiorowej, a zarazem wskaźnik wiarygodności instytucji. Dokument Roche'a usiłuje podporządkować jedność kościelną jednolitości zreformowanej formy liturgii, Reid natomiast odpowiada, że jedność nie może być budowana

przez wyparcie pamięci rytualnej i delegitymizację żywych wspólnot związanych z przedsoborową formą sprawowania liturgii. Właśnie dlatego jego analiza jest istotna dla religioznawstwa, ujawnia bowiem, że liturgia pozostaje jednym z głównych miejsc, w których krzyżują się władza, tradycja, tożsamość i doświadczenie religijne (Allen, 2026; McLellan, 2026; Reid, 2026a).

Ostrość tej krytyki pokazuje również, że spór liturgiczny nie jest sporem technicznym, lecz konfliktem o wysokiej intensywności symbolicznej. W perspektywie religioznawczej chodzi tu nie tylko o różnicę opinii co do przebiegu reformy posoborowej, ale o zderzenie dwóch odmiennych modeli autorytetu kościelnego – pierwszego, który legitymizuje reformę przez ciągłość instytucjonalnego centrum, oraz drugiego, który legitymizuje opór wobec tej reformy przez odwołanie do historii, tradycji rytualnej i empirycznej żywotności wspólnot. Dlatego włączenie krytyki Reida do analizy styczniowego konsystorza jest zasadne. Pozwala bowiem zobaczyć, że pierwszy akt programowy pontyfikatu Leona XIV rozgrywał się nie w przestrzeni neutralnej, lecz w polu już istniejących antagonizmów, w których liturgia stanowi jeden z najważniejszych nośników napięcia między centrum a peryferiami, między reformą a pamięcią, między porządkiem oficjalnym a alternatywnymi sposobami legitymizacji władzy religijnej.

Przemówienie końcowe – synteza, proces i cykliczność konsultacji

Końcowe przemówienie Leona XIV po nadzwyczajnym konsystorzu ma znaczenie szczególne, ponieważ przynosi pierwszą próbę syntetycznej interpretacji tego, co wydarzyło się w ciągu półtora dnia wspólnej pracy. Już początek przemówienia jest znamieny, papież wraca bowiem do rytuału kreowania kardynałów i przypomina, że każdy z nich został powołany jako „nieustraszony świadek Chrystusa i Jego Ewangelii”. W ten sposób całość konsystorza zostaje odczytana nie jako zdarzenie administracyjne ani wewnątrzkościelny zjazd elit, lecz jako forma wspólnego uobecnienia misji Kościoła (Leon XIV, 2026c).

Na poziomie analitycznym mamy tu do czynienia z wyraźnym przesunięciem semantycznym – punkt ciężkości nie spoczywa na zarządzaniu jako takim, lecz na misyjnej tożsamości Kościoła. Kolegialność kardynalska zostaje uznana za znaczącą o tyle, o ile służy jaśniejszemu i bardziej wiarygodnemu świadczeniu o Chrystusie. W tym samym duchu papież interpretuje synodalność nie jako „technikę organizacyjną”, lecz jako narzędzie rozwoju w słuchaniu i relacjach zachodzących w Kościele. Jest to jedna z głównych definicji całego konsystorza, ponieważ wyraźnie odróżnia synodalność od czysto procedu-

ralnego modelu konsultacji i sytuuje ją na poziomie stylu życia eklezjalnego (Leon XIV, 2026c).

Szczególnie ważne jest to, że Leon XIV przedstawia dwa wybrane przez kardynałów tematy – *Evangelii gaudium* i synodalność – jako głęboko zakorzenione w Soborze Watykańskim II i w całej drodze Kościoła po Soborze. Obecny plan pontyfikatu nie zostaje więc przedstawiony jako autorski projekt nowego papieża, lecz kontynuacja procesu odnowy Kościoła rozpoczętego przez Sobór Watykański II. To właśnie ta operacja legitymizacyjna pozwala rozumieć pontyfikat Leona XIV nie jako prosty „nowy początek”, lecz jako próbę nadania nowego rytmu istniejącemu dziedzictwu.

Doniosły jest moment, w którym papież włącza do końcowego przemówienia kwestię kryzysu wywołanego nadużyciami seksualnymi. Leon XIV mówi o „prawdziwej ranie” życia Kościoła i podkreśla, że skandal był spotęgowany tym, iż ofiary nie zostały wysłuchane i przyjęte. W tym miejscu słuchanie przestaje być kategorią odnoszącą się jedynie do konsultacji wewnątrz elity kościelnej, a staje się zasadą o randze eklezjalnej i moralnej. W sensie religioznawczym oznacza to powiązanie reformy stylu zarządzania z próbą odbudowy wiarygodności instytucji tam, gdzie jej autorytet został najgłębiej naruszony przez skandale toczące Kościół (Leon XIV, 2026c).

Końcowe przemówienie ma jeszcze jedną istotną cechę – przedstawia konsystorz jako początek procesu, a nie jego zamknięcie. Papież prosi o dalsze pisemne uwagi dotyczące wszystkich czterech tematów i proponuje kolejny konsystorz jeszcze w tym samym roku, w okolicach uroczystości Świętych Apostołów Piotra i Pawła. Styczniowy konsystorz nie zostaje więc przedstawiony jako jednorazowy akt konsultacyjny, lecz jako początek regularnego modelu współpracy, w którym kolegialność kardynalska ma być uruchamiana rytmicznie i w bardziej ustabilizowany sposób (Leon XIV, 2026c; Vatican News, 2026c).

Konsystorz jako forma programowania pontyfikatu

Analiza zapowiedzi konsystorza, przemówienia otwierającego, wypowiedzi podsumowującej pierwszy dzień, dokumentu Roche’a, krytyki Reida oraz przemówienia końcowego pozwala uznać nadzwyczajny konsystorz z 7–8 stycznia 2026 r. za wydarzenie graniczne w podwójnym sensie. Po pierwsze, wyznacza ono przejście od fazy inauguracyjnej pontyfikatu do fazy bardziej świadomego programowania priorytetów polityki papieża Leona XIV. Po drugie, ujawnia granice i możliwości aktualnego modelu zarządzania Kościołem, w którym konieczne staje się równoważenie oczekiwań dotyczących reformy, jedności, misji i stabilności instytucjonalnej.

Tak rozumiany konsystorz ukazuje zarazem szerszą sytuację Kościoła katolickiego w pierwszej fazie pontyfikatu Leona XIV. Kościół funkcjonuje w warunkach jednoczesnej ciągłości i przeciążenia – z jednej strony posiada rozwinięty język reformy, synodalności i misyjnego przedstawienia akcentów, z drugiej – język ten pozostaje obciążony zróżnicowaną recepcją regionalną, odmiennymi oczekiwaniami środowisk kościelnych i trwałymi napięciami wokół tradycji, liturgii czy zakresu dopuszczalnych reform i sposobów radzenia sobie Kościoła z toczącymi go kryzysami. W efekcie nowy pontyfikat rozwija się nie w przestrzeni czystego początku, lecz w polu uporczywych negocjacji sensu, autorytetu i priorytetów.

W tym kontekście styl rządzenia Leona XIV można wstępnie opisać jako próbę instytucjonalnego ustabilizowania kolegalności konsultacyjnej. Nie oznacza ona osłabienia prymatu papieskiego ani rozproszenia centrum decyzyjnego. Oznacza raczej taki sposób sprawowania władzy, w którym konsultacja zostaje podniesiona do rangi stabilnego instrumentu zarządzania kościelnego, pozostając zarazem wpisana w logikę papieskiej inicjatywy i odpowiedzialności. W tym modelu kolegalność nie oznacza autonomizacji wielu ośrodków decyzyjnych, lecz poszerzenie procesu rozeznawania oraz wzmocnienie symbolicznego udziału kardynałów w porządkowaniu przyszłych działań Kościoła powszechnego. Jednocześnie spór wokół dokumentu Roche'a i odpowiedzi Reida pokazuje, że model ten od początku funkcjonuje w polu wysokiej konfliktowości symbolicznej, gdzie liturgia pozostaje jednym z głównych miejsc, w których krzyżują się pamięć, tożsamość oraz spór o prawomocną interpretację tradycji.

Zakończenie

Z perspektywy religioznawczej styczniowy konsystorz papieża Leona XIV jawi się nie tyle jako pojedyncze wydarzenie, ile jako akt autodefinicji współczesnego katolicyzmu. To właśnie w tej scenie nowy pontyfikat zaczął być przedstawiany jako próba pogodzenia odmiennych logik, które we współczesnym Kościele pozostają w napięciu: logiki centralizacji i logiki konsultacji, logiki ciągłości i logiki korekty, logiki jedności i logiki pluralizmu, logiki misyjnego otwarcia i logiki instytucjonalnej samoobrony. Konsystorz okazał się ważny nie dlatego, że definitywnie rozstrzygnął którykolwiek z tych konfliktów, ale dlatego, że ujawnił sposób, w jaki nowy pontyfikat zamierza nimi zarządzać.

Najbardziej charakterystyczne wydaje się to, że Leon XIV nie legitymizuje swojej pozycji wyłącznie przez akt wyboru czy jednostronne gesty prymatu papieskiego, lecz przez uporządkowane praktyki słuchania, konsultacji i se-

lekcji tematów. W tym sensie jego pontyfikat od początku konstruowany jest jako pontyfikat, który chce być postrzegany jako słuchający, syntetyzujący i rozeznający. Nie znaczy to jednak, że mamy do czynienia z prostym osłabieniem prymatu papieskiego. Przeciwnie, chodzi raczej o nową formę jego przedstawienia – prymat pozostaje centrum, ale centrum usiłuje uzasadniać własne decyzje przez odwołanie do procedur konsultacyjnych i języka wspólnej odpowiedzialności. Właśnie ta forma legitymizacji wydaje się jednym z najważniejszych znaków wczesnego pontyfikatu Leona XIV.

Jednocześnie konsystorz pokazał, że nawet najbardziej uporządkowana konsultacja nie odbywa się w przestrzeni neutralnej. Dokument Roche'a i polemika Reida ujawniły, że liturgia pozostaje uprzywilejowanym miejscem, w którym konflikty o tradycję, pamięć i autorytet przybierają postać sporów o wysokiej intensywności symbolicznej. Z tego względu styczniowy konsystorz należy odczytywać nie tylko jako pierwszy akt programowy nowego pontyfikatu, lecz także jako wydarzenie, które odsłoniło granice możliwej integracji. Leon XIV nie rozpoczął swojej posługi od rozstrzygnięcia wszystkich antagonizmów, ale od ich hierarchizowania, częściowego odraczenia i proceduralnego porządkowania w taki sposób, aby nie zdominowały całego programu. Sama ta strategia jest znacząca, gdyż pokazuje, że zarządzanie współczesnym Kościołem polega nie tyle na szybkim rozwiązywaniu sporów, ile na ich rytualnym i proceduralnym rozmieszczaniu w czasie.

Dlatego ostateczna wymowa analizowanego konsystorza wydaje się bardziej złożona niż prosty obraz „otwarcia” czy „kontynuacji”. W ujęciu religioznawczym jest to przykład tego, jak globalna instytucja religijna usiłuje zachować spójność poprzez zarządzanie różnorodnością, pamięcią i konfliktem symbolicznym. Pontyfikat Leona XIV jawi się tu nie jako gotowy model, lecz proces wytwarzania nowego porządku legitymizacji. Jeśli więc styczniowy konsystorz można uznać za pierwszy wyraźny akt programowy tego pontyfikatu, to przede wszystkim dlatego, że pokazał on, iż współczesny katolicyzm nie tyle wybiera dziś między centralizacją a kolegialnością, między reformą a tradycją, ile zmuszony jest nieustannie tworzyć procedury, dzięki którym te przeciwstawne logiki mogą współistnieć bez natychmiastowej dezintegracji całości. Właśnie w tym sensie konsystorz staje się uprzywilejowanym miejscem obserwacji współczesnego Kościoła, nie jako instytucji wolnej od napięć, lecz jako systemu, który swoją trwałość buduje przez ich nieustanne symboliczne, komunikacyjne i organizacyjne opracowywanie.

Formułowane tu wnioski mają z konieczności charakter wstępny, ponieważ opierają się na materiale źródłowym pochodzącym z pierwszej, wciąż niestabilizowanej fazy pontyfikatu i poprzedzają powstanie pełniejszej literatury krytycznej przedmiotu.

Literatura

- Allen, E.A. (2026). *Consistory documents show cardinals cautious at start of Leo XIV's reign*. Crux. 19.01.2026. Pobrane z: <https://cruxnow.com/news-analysis/2026/01/consistory-documents-show-cardinals-cautious-at-start-of-leo-xivs-reign>.
- Associated Press (2026). *Pope convenes cardinals and asks their priorities for 2 years, with Latin Mass off the agenda*. AP News. 7.01.2026. Pobrane z: <https://apnews.com/article/vatican-cardinals-pope-reform-latin-215bc344c4fd86f634d140dc84c4f0f3>.
- Benedykt XVI (2007). *Homilia podczas Mszy świętej inaugurującej V Ogólną Konferencję Episkopatów Ameryki Łacińskiej i Karaibów w Aparecidzie*. Stolica Apostolska. 13.05.2026. Pobrane z: https://www.vatican.va/content/francesco/pl/homilies/2013/documents/papa-francesco_20130724_gmg-omelia-aparecida.html.
- Cupich, B.J. (2026). *Liturgy: Tradition, reform, unity*. Chicago Catholic. 21.01.2026. Pobrane z: <https://www.chicagocatholic.com/cardinal-blase-j.-cupich/-/article/2026/01/21/liturgy-tradition-reform-unity>.
- Franciszek (2013). *Evangelii gaudium*. Stolica Apostolska. 24.11.2013. Pobrane z: https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20131124_evangelii-gaudium.html.
- Franciszek (2015). *Przemówienie z okazji 50. rocznicy ustanowienia Synodu Biskupów*. Stolica Apostolska. 17.10.2015. Pobrane z: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/przemowienia/synodalnosc_17102015.html.
- Kodeks Prawa Kanonicznego, kan. 349–353. Pobrane z: https://www.ekai.pl/wp-content/uploads/2021/12/KodeksPrawaKanonicznego_2021_12_15_pl.pdf.
- Leon XIV (2026a). *Address on the occasion of the extraordinary consistory*. Stolica Apostolska. 7.01.2026. Pobrane z: <https://www.vatican.va/content/leo-xiv/en/speeches/2026/january/documents/20260107-concistoro-straordinario.html>.
- Leon XIV (2026b). *Impromptu words at the end of the first session of the extraordinary consistory*. Biuro Prasowe Stolicy Apostolskiej. 7.01.2026. Pobrane z: <https://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2026/01/08/260108c.html>.
- Leon XIV (2026c). *Concluding address at the conclusion of the extraordinary consistory (7–8 January 2026)*. Stolica Apostolska. 8.01.2026. Pobrane z: <https://www.vatican.va/content/leo-xiv/en/speeches/2026/january/documents/20260108-concistoro-straordinario.html>.
- McLellan, J. (2026). *Defense of Latin Mass restrictions was distributed among cardinals during consistory*. National Catholic Reporter. 14.01.2026. Pobrane z: <https://www.ncronline.org/vatican/vatican-news/defense-latin-mass-restrictions-was-distributed-among-cardinals-during>.
- Montagna, D. (2026). *Fatal flaws exposed in Cardinal Roche's consistory briefing document*. Diane Montagna. 28.01.2026. Pobrane z: <https://dianemontagna.substack.com/p/fatal-flaws-exposed-in-cardinal-roches>.
- Reid, A. (2026a). *Krytyczna analiza dokumentu przygotowawczego kard. Arthura Roche'a, przedstawionego Kolegium Kardynalskiemu podczas konsystorza nadzwyczajnego w Rzymie (7–8 stycznia 2026 r.)*. Christianitas. 5.02.2026. Pobrane z: <https://christianitas.org/news/krytyczna-analiza-dokumentu-przygotowawczego-kard>

- arthura-roche-przedstawionego-kolegium-kardynalskiemu-podczas-konsystorza-nadzwyczajnego-w-rzymie-78-stycznia-2026-r/
Vatican News (2025). *Pope Leo XIV convenes his first consistory of cardinals*. Vatican News. 20.12.2025. Pobrane z: <https://www.vaticannews.va/en/pope/news/2025-12/pope-leo-xiv-convenes-first-consistory-cardinals.html>.
- Vatican News (2026a). *Pope Leo's first extraordinary consistory set for January 7–8*. Vatican News. 6.01.2026. Pobrane z: <https://www.vaticannews.va/en/pope/news/2026-01/the-pope-the-cardinals-extraordinary-consistory-on-january-7-8.html>.
- Vatican News (2026b). *Consistory: Cardinals choose synodality and mission as main themes*. Vatican News. 7.01.2026. Pobrane z: <https://www.vaticannews.va/en/vatican-city/news/2026-01/consistory-cardinals-day-1-press-briefing-synodality-mission.html>.
- Vatican News (2026c). *Pope Leo: "Cardinals, I am counting on you"*. Vatican News. 8.01.2026. Pobrane z: <https://www.vaticannews.va/en/pope/news/2026-01/pope-leo-cardinals-i-am-counting-on-you.html>.
- Vatican News (2026d). *Pope at Mass: Consistory a time for Cardinals to reflect on Church's path*. Vatican News. 8.01.2026. Pobrane z: <https://www.vaticannews.va/en/pope/news/2026-01/pope-leo-xiv-mass-extraordinary-consistory-cardinals.html>.